

Jul i Roskilde

1983

Kr. 30.-

Roskilde Sparekasse

At Lotte Fang.

Midt i Roskildes hjerte ligger byens ældste pengeinstitut, stiftet d. 3. november 1833: Sparekassen for Roskilde og Omegn.

Selve åbningen var den 9. november 1833, og den første indskyder var den 9-årige Martin Frederik Hansen. Ialt var der på åbningsdagen 17 indskydere, og da byskriver G. Fritz, som havde påtaget sig vederlagsfrit at være kasserer og bogholder, gjorde kassen op, var det blevet til 861 rigsdaler 32 skilling (1 rigsdaler = 2 kr.).

Det var ikke nogen helt almindelig mand, som tog initiativet til oprettelsen af Sparekassen: overlærer Johannes Hage, som var kommet til byen i 1827 for at undervise i historie og geografi på Roskilde Katedralskole. Det var en mand, som var levende interesseret i de politiske forhold i ind- og udlandet. Det var især begivenhederne i forbindelse med Juli-revolutionen 1830 og Stænderforordningen af 28. maj 1831, som havde grebet ham, og som fik ham til at arbejde for frihedsrørelsen i Danmark. Hans virksomhed som politisk skribent medførte, at han den 26. juni 1837 idømtes livsvarig censur. Allerede på dette tidspunkt var hans helbred stærkt svækket og den 16. september 1837 døde han og blev begravet på Gråbrødre Kirkegård. Hans virke

i Roskilde kom til at ligge på mange områder udover det politiske: Han gav gratis forelæsninger i geografi, han tog initiativ til at oprette en søbadeanstalt, en velgørenhedsforening, en forskønnelsesforening, en læseforening og et asyl for småbørn. Det er derfor forståeligt, at Johannes Hage ikke selv kunne lægge noget betydeligt personligt arbejde i sparekassens oprettelse og ledelse, men han forstod at henvende sig til de rigtige folk, og havde den sjældne evne at kunne give andre en sådan interesse for sine tanker og ideer, at de satte alle deres kræfter ind på at få dem gennemført. De mænd, som førte hans idé ud i livet, var: borgmester H. C. Müller, stiftsskriver C. Hansen, amtsforvalter N. O. Münster, og borgerrepræsentationens formand, farver T. H. Svane samt byskriver G. Fritz.

Den nye sparekasse fik til huse på rådhuset, og foruden de fornødne bøger var der anskaffet en kasse med 2 låse, som skulle bruges til de forhåbentlig mange indskud. Byskriver G. Fritz havde nøglen til den ene lås, men kassen kunne først åbnes, når nøgle nr. 2 kom i brug. Alle komiteens medlemmer havde sådan en nøgle, og derfor skulle der altid

foruden byskriveren være mindst een til af komiteen til stede.

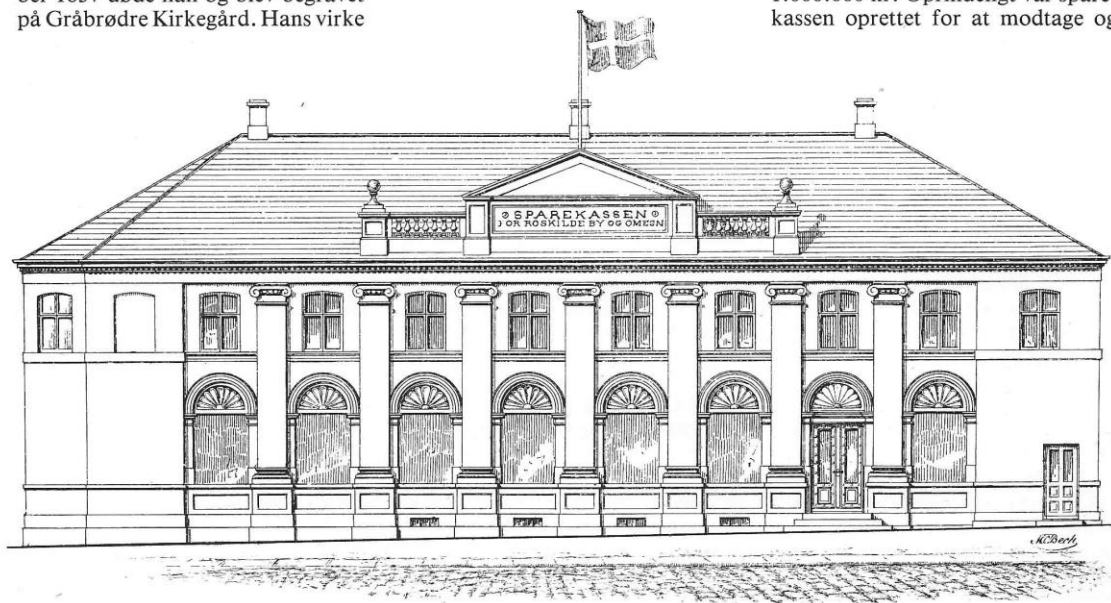
I begyndelsen var sparekassen tænkt som en kasse, som navnet siger, hvor sparerne kunne indsætte deres penge.

Men allerede 15 dage efter stiftelsen vedtog direktionen at forbinde et lånefond med sparekassen. Det blev dog først vedtaget efter et vægtigt indlæg fra Johannes Hage, hvori han i modsætning til de fleste i direktionen påpegede nødvendigheden af at begynde straks. Man enedes dog at vente ½ år, indtil man havde erfaret sparekassens status. Den 10. september 1834 blev vilkårene for udlån vedtaget og offentliggjort i Roskilde Avis den 23. september 1834. Lånevirkksomheden begyndte straks, og ved årets udgang var interessenternes kapital steget til 14.260 rigsdaler 4 skilling (mod 3.144 rigsdaler 82 skilling i stiftelsesåret). Der havde været et udlån på 3.575 rigsdaler til en rente af 5% for vekselobligationer og 4% for andre lån.

De næste år blev gode for sparekassens virke, og i 1846 kunne der stiftes en legatfond, der skulle bestå af 12.500 rigsdaler.

Åbningstiden var i 1833 sat til: »Hver Løverdags Eftermiddag fra 1. April til 1. Oktober Kl. 6 til 8, og fra 1. Oktober til 1. April Kl. 5-7«, men allerede d. 13. januar 1834 blev den indskrænket til 1 time ugentlig, og den kontortid blev ved at gælde i næsten 30 år.

I 1863 var indskudskapitalen på 1.000.000 kr. Oprindeligt var sparekassen oprettet for at modtage og

forrente småsummer, og i vedtægterne stod, at indskudene kun modtoges i størrelsesordenen 32 skilling-22 rigsdaler, dog overtrådte man allerede den 1. dag vedtægterne og modtog et indskud på 300 rigsdaler, - denne mulige undtagelse blev snart reglen. Kontortiden var stadig 1 time ugentlig, og adgangen til at benytte sparekassen dermed stærkt vanskeliggjort.

Den 28. maj 1863 stod en artikel at læse i Roskilde Avis: Under mærket E gjorde herredsfoged Elberling Roskilde Sparekasses forhold til genstand for en saglig og indgående kritik, hvor det ikke blev ved dette indlæg alene, og der kom en polemik i gang mellem Elberling og sparekassens bestyrelse. Det hele sluttede med sparekassens opgørelse, som blev trykt i Roskilde Avis d. 23. december 1863. Redegørelsen må have tilfredsstillet herredsfoged Elberling, men der var dog kommet det ud af diskussionen, at der var blevet vedtaget nye vedtægter d. 5. september, hvor bl.a. kontortiden er ændret, nu holdes der åbent »Mandag, Torsdag og Lørdag fra Kl. 2-3 og 1 time Lørdag Aften.«

Hele denne sag styrkede sparekassen og gav samtidig byens borgere noget at læse om, ikke blot Elberlings ret skarpe indlæg, men også en humørfyldt versificeret strid pro et contra Roskilde Sparekasse, hvor andre af byens borgere gav deres meninger til kende. Året 1863 regnes for et vendepunkt i Roskilde Sparekasses historie, dels den udvidede kontortid, ny forretningsorden og forbedret bogholderi gav institutionen langt større muligheder til at udvikle sig end før.

Den 28. juli 1864 blev tegningerne til en ny sparekassebygning vedtaget. Siden oprettelsen havde sparekassen haft til huse på byens rådhus, som der stod »været i Rådstuen«, for dette blev der årligt betalt 14 rigsdaler til kæmnerkassen i leje.

I en kort periode havde Sparekassen dog haft til huse i Det kgl. Palæ. Da rådhuset, som var bygget i 1735, var blevet for lille, blev det udbygget både i højden og i bredden, og så længe ombygningen varede var sparekassen på Palæet. Den 2. november 1839 kunne den flytte tilbage til det moderniserede rådhus.

De tegninger, der var antaget i 1864, var lavet af arkitekt N. Hartmann og hans bygning blev opført på en grund på det daværende Nytorv. Det var tømrermester H. We-

ber og muremester L. Schumacher, der stod for opførelsen. Det blev en bygning, der i stueetagen havde et kontor på 9×16 alen (ca. 57 m²), direktion- og venteværelse, og på 1. sal fik bogholderen en lejlighed. Ved siden af selve sparekassen blev bygget en bolig til sparekassens bud og portner. Hele herligheden kostede 16.843 rigsdaler 49 skilling.

Den nye sparekassebygning blev taget i brug d. 18. august 1866.

I 1872 henvendte Roskilde Sparekasses direktion sig til tømrermester H. Weber og muremester L. Schumacher om at fremkomme med et tilbud om for egen regning at ville opføre en bygning for at afhjælpe mangelen på gode arbejderboliger i byen. Sparekassen ville yde lån på gunstige vilkår, men ville have indflydelse på indretningen og lejevilkårene. De to håndværksmestre gik ind for tanken og i Allehelgensgade blev der samme år opført en 2-etages bygning med 16 boliger.

I 1874 bevilgede direktionen et stort lån først på kr. 60.000 - og senere på ialt kr. 215.000 - til nedrivning af den gamle gæstgivergård »Prindsen« og til opførelse af et nyt tidssvarende hotel. At Roskilde Sparekasse gik ind på at yde dette lån skyldtes forståelsen af, at det var en velfærdssag for byen.

Som tiden gik forøgedes sparekassens personale i takt med travlheden, og snart kneb det med plads i sparekassebygningen. Allerede 1869 blev der med udvidelse for øje købt en ejendom ud mod Algade. Det var et værtshus. Det var nu ikke, fordi sparekassen havde tænkt sig at handle med andet end »penge«, at denne ejendom blev købt, men man beholdt den del af ejendommens areal, der lå umiddelbar bag sparekassen, og afhændede selve værtshuset mod Algade.

I 1874 blev udvidelsen nødvendig: Portnerboligen blev nedrevet, og bygningerne udvidet mod nord og syd, således at bygningen fra 1866 blev midtpunkt i den nye bygning. Der blev tale om en udvidelse på alle områder, dertil kom 3 brandfri hvælvninger til pengeskab, arkiv og sparekassens aktiver.

I 1883 trådte Roskilde Sparekasse i forbindelse med Dansk Sparemærkekasse i København og afsatte fra da af sparemærker både til voksne og børn.

Siden sidst i 1880'erne var sparekassen i stadig jævn fremgang. I 1888 blev udlånsvirksomheden forøget med en ny slags udlån, foranle-

diget af andelstanken. I begyndelsen blev der ydet lån til andelsmejerier, men siden også til andre andelsforetagender: mejerier og svineslagterier, til damptærskværkinteressentskabet, hesteavl- og tyreholdsforeninger og til forsamlingshuse m.m.

I vinteren 1897-98 dannedes »Komité til Forskjønnelse af Roskilde Domkirkes Omgivelser«. Formålet var at købe det store bygningskompleks mellem Rådhusortvet og Nytorv til nedrivning. Komiteen skrev i et andragende til Roskilde Sparekasse d. 28. januar 1898, at sagens gennemførelse lå i sparekassens hånd, »idet Landets øverste Myndigheders Støtte beror på Tilbage om et klækkeligt Tilbud fra Sparekassens side, som et prægnant Udtryk for den Interesse, hvormed Sagen omfattes af Byen.«

Roskilde-Sparekasse tegnede sig for et bidrag på kr. 50.000, der blev udbetalt med kr. 10.000 årligt. Den sidste udbetaling fandt sted i 1902. At sparekassen gik ind med dette store beløb, blev fra sparekassens side betragtet som en frivillig selvbeskatning. Det havde fra Roskildes side i 1866 og i 1894 været forsøgt at påligne sparekassen skat, hvad der dog ikke lykkedes.

I 1903 måtte der igen en udvidelse til. Denne gang blev der erhvervet en ejendom syd for sparekassebygningen. Denne ejendom blev nedrevet, og sparekassen udvidet med ca. 10 alen (6,3 m) mod torvet. Samtidig med blev der indlagt centralvarme i bygningen.

Komiteen for Forskjønnelse af Domkirkens Omgivelser havde siden 1897-98 arbejdet videre, og i 1907 blev bygningskomplekset mellem de 2 torve nedrevet. Meget kort tid efter opstod der diskussion om, hvad nu dette nye torv skulle bruges til. Bl.a. kom der forslag om at opføre en ny bygning. Dette fik sparekassens direktion til d. 13. oktober 1908 at skrive til komiteen (med genpart til Roskilde byråd), hvori der blev gjort opmærksom på: »At Sparekassen i sin Tid har givet det af Sparekassen ydede Tilskud til Erhvervelse af de Ejendomme, hvorpå de nu nedrevne Bygninger laa, med den bestemte Forudsætning, at der ikke paany skulde opføres nogen Bygning i stedet for de nedrevne.«

Der skete ikke noget videre i sagen før i 1910, hvor Roskilde tekniske skoles bygning var for lille, og man ansøgte om at opføre en ny på torvet. Sagen blev grundigt undersøgt og drøftet i direktionen, og det

blev et afslag. Roskilde byråd fik igen en skrivelse, denne gang ikke til at misforstå: »Vi forbeholder Sparekassens Ret til at sagsøge Roskilde Kommune til Tilbagebetaling af de ydede Kr. 50.000,- med Rente, saafremt der skulde blive foretaget yderligere Skridt til Bebyggelse af den tit nævnte aabne Plads«. Denne sætning er blevet citeret de enkelte gange, der siden har været rejst spørgsmålet om en bygning på torvet, og bestemmelsen står stadig ved magt.

I disse år støttede sparekassen også opførelsen af et nye moderne sygehus i Roskilde. Arbejdet med at samle penge til Roskilde Menighedssygehus var begyndt i 1904, hvor sparekassen havde givet tilsagn om tilskud på kr. 4.000 om året i 5 år. Dette tilskud kom første gang til udbetaling i regnskabsåret 1907-08.

I 1924 blev der foretaget en udvidelse og forandring af kontoret. Boksanlæg kom til i 1928. I disse år blev der gjort mange fremstød for at fremme sparesagen, ikke alene gennem sparemærkerne, men også med hjemmesparebøgerne. Siden 1930 er alle nye sparekassebøger, der udstedes, gratis.

1933 i 100-året for sparekassens begyndelse var det igen nødvendigt med en forandring af kontoret og en større udvidelse. Denne gang blev der bygget til i Palæstræde og arbejdet, som var tilendebragt i 1934, blev udført af de samme firmaer, som havde opført sparekassens første bygning i 1866. Arkitekt Knud Barfoed havde tegnet, og arbejdet kom til at beløbe sig til ca. kr. 160.000.

I 1936 var Roskilde Sparekasse en af de første i landet, som etablerede en dåbsgaveordning på kr. 5,- til hvert barn. Denne gaveordning ophørte i 1973.

1942 d. 1. september åbnedes den første filial »Bjergets Sparekasse« på Sct. Jørgensbjerg, som siden 1938 havde været sammenlagt med Roskilde kommune. Den næste filial kom 6 år senere i Tåstrup, og i de år, der er gået siden, er tallet på filialer nået op på 18 med en smuk vekselvirkning mellem Roskilde by og sparekassens andet store virkeområde: Roskildes omegn.

Der var også en anden begivenhed i 1942, som markerede en begyndelse: Der var premiere på filmen »Vinter i Roskilde« optaget af den senere direktør Knud Henker. Det blev indledningen til en årelang tradition, ikke alene med rejsefilm

og propagandafilm for Roskilde Sparekasse optaget af Knud Henker, men også en række film, der fortalte om store og små begivenheder i Roskilde året igennem. Desværre har sparekassen ikke i en årække ladet sådanne film optage.

21. maj 1952 oprettedes stipendiater til fordel for de unge i erhvervslivet. Året var ikke helt tilfældigt valgt, det var 100 året for ikrafttrædelsen af Roskilde Sparekasses 1. legat fra 1846. Det havde fået kgl. konfirmation d. 24. marts 1847, og det skulle udddeles til enker og ugifte døtre af middelstanden i Roskilde og omegn. Dog måtte legatet først træde i kraft året efter konfirmationen, men i 1848 kom treårskrigen og de dermed forbundne uheldige pengeforhold, som bevirkede, at legatet første gang blev uddelt i 1852. Siden er det blevet uddelt årligt, med undtagelse af perioden 1863-69, hvor krigen i 1864 igen fremkaldte knaphed på penge. Siden har sparekassen i 1957 oprettet et uddannelseslegat for unge handelsfolk i Handelsstandsforeningens regi, og i 1964 Lederpris og Instruktions- og Uddannelsesfond gennem Roskilde Idræts Union.

I 1954 kom endnu et fremstød for at få folk til at spare. Den 16. december oprettedes sparebudsordningen med 1 og 5 kr. mærker; der blev oprettet distrikter og antaget bude. 3 år efter viste en opgørelse, at sparebudene indsamlede 700.000 kr. I 1978 ophørte med årets udgang sparebudsordningen, der havde ca. 20 bude, og samtidig nedlagdes også sparebusruterne. Sparekassen havde anskaffet sin første sparebus i 1960, der fik foreløbig holdeplads

i Hedehusene. I 1962 kom den første sparebusrute: Kr. Såby, Vester Såby, Kr. Sonnerup, Ejby, Kr. Hylinge og Lyndby. I 1978 var der 2 sparebusser.

I 1961 købte Roskilde Sparekasse ejendommen Algade 7, med udvidelse for øje. Allerede året efter begynder nedrivningen af ejendommen, og Nationalmuseet foretog undersøgelser af grunden, Algade/Palæstræde. Mange fund bl.a. af sølvmonter fra svenskekrigen og senere ud mod torvet af 3 brønde fra reformationstiden fortalte at det sted, hvor sparekassen i Roskilde har til huse også før i tiden har været et befærdet sted i byen. Allerede i løbet af 1963 begyndte byggeriet Algade/Palæstræde, og i januar 1964 blev Algade 5 nedrevet. 10 måneder senere var der rejsegilde på den nye bygning og året efter kunne bygningen tages i brug. Nu gik byggeriet ind i sin sidste fase: 1966 tages Roskilde Sparekasses kontorbygning med 7 eenmandskasser i brug, og den gamle sparekassebygning, som i sig havde rester ikke alene af bygningen fra 1866, men også fra alle senere til- og ombygninger. 1967 - lidt over 100 år efter - er der rejsegilde på et moderne sparekassenshus, som indvies den 2. november 1968 i forbindelse med 135 års jubilæet.

Ved sparekassens jubilæum i 1958 blev der oprettet en rentelettelsesfond på kr. 100.000, og der blev afsat kr. 20.000 til udsmykning af Roskilde-Hallen, og i 1961 blev billedhuggeren Jørgen Thoms skulptur »Birgit« afsløret. Senere er det blevet til en lang række kunstværker f.eks. »Duerelieffet« i 1966 og

»Duebrønd« et år senere på sparekassens butikstov, begge af billedhuggeren Gudrun Lauesen, 1976 billedhuggeren Gottfred Eickhoffs broncestatue »Sol« ved Amtsgården, men der er ikke alene købt »samtidig« kunst: 1967 blev L. A. Rings maleri fra 1915 »Juleslagtning« købt, og overgivet til Roskilde Museum i 1969. Museet havde

allerede i 1960 nydt godt af Roskilde Sparekasses velvilje, hvor man fik Michael Anchers portræt af Gustav Wied. Det er ikke blevet ved disse gaver til Roskilde Museum, men også andre institutioner har nydt godt af Roskilde Sparekasses gavmildhed: 1964 fik Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter i Lejre kr. 25.000, et lignende beløb gik til Ber-

nadottefonden i 1970 og samme år fik skonnerten »Fulton« kr. 10.000 til arbejdet med unge, 1973 kr. 50.000 til filmanlæg i Ungdommens Hus o.s.v. Roskilde Sparekasse kunne i 1968 fremstå som et moderne pengeinstitut, i det indre som i det ydre.

I 1973 overtoges Landbobankens (nuværende Privatbankens) bygning på Stændertorvet, og samme år holdt den nye tid sit indtog i form af online system, og fra januar 1981 er der indført A1-ekspedition i sparekassens ekspeditionslokale, en ganske anden arbejdsgang og et andet tempo end ved sparekassens oprettelse.

I november 1976 kom det første indskydervalg til repræsentantskabet i sparekassen. Alle indskydere med over kr. 500,- havde stemmeret. Der blev valgt 30 repræsentanter.

I februar 1983 skiftede Roskilde Sparekasse bomærke. Egetræet fra 1940'erne blev udskiftet igen med et træ, men i mere tidssvarende udformning, og Roskilde Sparekasse kan i 150 året for sin oprettelse arbejde støt videre under mottoet: Pengene står bedst lokalt.